

СЕКЦІЯ 20

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ З УРАХУВАННЯМ ДОСВІДУ АТО: ПСИХОЛОГІЧНИЙ, СОЦІАЛЬНИЙ ТА ПРАВОВИЙ АСПЕКТИ

Керівники секції: полковник О.Л. Грунтковський;
д.соц.н. професор полковник Ю.А. Калагін
Секретар секції: к.психол.н. доцент підполковник Д.П. Приходько

ПІДГОТОВКА ВІЙСЬКОВИХ ФАХІВЦІВ З ВИЩОЮ ОСВІТОЮ: НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ

Толок І.В., к.п.н.

*Департамент військової освіти та науки
Міністерства оборони України*

Сучасний розвиток світової цивілізації характеризуються такими тенденціями: посилення ролі військових факторів у вирішенні міжнародних політичних, економічних, етнічних, міжконфесійних та інших явищ і конфліктів; поширення неконтрольованої міграції населення, діяльності екстремістських, терористичних організацій; зростання обсягів військово-наукових знань; пошук, розроблення та випробування новітніх систем озброєння та військової техніки, принципів їх системного бойового тощо. Водночас, досвід війн і збройних конфліктів останніх десятиліть, проведення антитерористичної операції на сході нашої держави свідчить, що успіх в них досягається завдяки воєнно-економічним і технологічним чинникам, що є продуктами людських знань. Вочевидь, що основою могутності держав, їх обороноздатності на теперішньому етапі стають знання в різних наукових і технологічних сферах і така тенденція з часом буде тільки зростати, про що свідчать нові погляди на теорію і практику будівництва, оснащення, інформаційно-технологічного застосування збройних сил, на підготовку військових фахівців різних рівнів і ступенів освіти.

За таких умов суттєво зростають вимоги до комплектування Збройних Сил України особовим складом, в першу чергу, його елітою – офіцерами. Державі потрібні інтелектуально та професійно підготовлені військові фахівці, які володіють сучасними формами та видами збройної боротьби; здатні на всіх етапах своєї службової кар'єри здобувати нові знання; керувати військами (силами) в бою (операції); організовувати навчання, виховання, морально-психологічну підготовку особового складу в мирний та воєнний час, діяти в ризиконебезпечних ситуаціях; експлуатувати й застосовувати найскладніші системи озброєння та військової техніки.

Реалізація зазначених напрямів, в першу чергу, пов'язана з формування моделей і змісту підготовки військових фахівців, що мають розроблятися на системних, компетентнісних засадах і враховувати такі чинники та складові: національні інтереси, національну безпеку держави; психологічні уявлення щодо характеру та структури військово-професійної діяльності; вимоги до військового

фахівця, навчальна діяльність якого базується на здобутті компетенцій, продукуванні знань; структуру поетапного розвитку тих, хто навчається.

Потребують коригування у відповідності з новими нормативно-правовими актами держави в секторах безпеки, оборони, освіти організаційні засади і терміни підготовки військових фахівців, зміст теоретичної та практичної складових освітніх програм, що, в свою чергу, зумовлюється такими чинниками: інформатизацією, комп'ютеризацією та автоматизацією воєнної сфери; зміною поглядів на ведення сучасних бою та операцій, на бойове застосування озброєння та військової техніки; модульною побудовою сучасного озброєння, військової техніки та особливостями їх функціонування, бойового застосування, експлуатації й обслуговування; актуальністю переходу від інформаційно-знаннєвої моделі підготовки фахівців до компетентнісної; запровадженням інформаційних, інноваційних технологій і засобів навчання; можливостями динамічного моделювання будь-яких процесів; зростанням достовірності прогностичних даних для прийняття різних рішень на основі здобуття потрібної для цього інформації сучасними засобами спостереження, зв'язку та розвідки.

Викладені в доповіді підходи щодо подальшого підвищення ефективності підготовки офіцерських кадрів мають набути комплексного характеру, відповідати та сприяти реалізації державної політики щодо безпеки та оборони, захисту національних інтересів.

ДО ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ

Грунтковський О.Л.¹, Буряк О.О.²,

*¹Управління з виховної та соціально-психологічної роботи Командування
Повітряних Сил Збройних Сил України*

²Харківський університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба

Пріоритетним напрямком політики України є забезпечення надійного захисту життєво-важливих інтересів держави на основі якісної підготовки військових фахівців, їх здатності виконувати завдання за призначенням, підтримки належної боєздатності та боєготовності військових підрозділів.

В сучасних умовах, як ніколи раніше, постає завдання – виховати та навчити у стислий термін кадри нового покоління, сформувати майбутніх фахівців з високим рівнем професійної компетентності, ідейно переконаних, свідомих, психологічно стійких, готових до ведення бойових дій офіцерів. І вищий військовий навчальний заклад має виступити найбільш вагомим базисом для їх формування. Одним з пріоритетів у роботі викладачів та командирів навчальних підрозділів стає надання допомоги курсантам у розкритті та розвитку їх здібностей.

Питання професійної компетентності майбутніх офіцерів та окремі її аспекти у минулому привертала увагу багатьох дослідників. Їм присвячені роботи О.Барабанщикова, В.Бачевського, А.Борисовського, К.Вербицького, В.Герасимчука, Д.Іщенка, Т.Олійник, П.Онищука, Г.П'янковського. Складові професійної компетентності військового фахівця розглядалися у дослідженнях А.Аронова (морально-політична), М.Бастрікова (керівна), А.Галімова (виховна), М.Зубалія (фізична), Л.Чернишова (військово-прикладна) тощо.

Аналіз сучасних наукових досліджень, які стосуються професійної компетентності майбутніх офіцерів дозволяє констатувати, що в наслідок низки причин збільшується розрив між рівнем підготовки військових фахівців у вищій школі і вимогами військ. Наприклад зростання відповідальності за життя та здоров'я підлеглих обумовлює об'єктивну потребу у зміні пріоритетів і подальшому вдосконаленні системи професійної підготовки військових фахівців. При цьому досягти кардинальної перебудови у системі їх підготовки можливо лише за умови подолання протиріччя між наявними можливостями освітньої системи навчального закладу і динамічно зростаючими вимогами до рівня професійної компетентності випускників.

Спираючись на досягнення військової науки та передовий досвід набутий у військах в ході проведення антитерористичної операції науково-педагогічним працівникам необхідно критично ставитися до деяких звичних уявлень, оскільки велика кількість інформації - ідей, теорій, технологій - швидко змінюється, перетворюється, застаріває. Необхідно вести постійний пошук нових рішень, збагачувати та поглиблювати зміст, форми і методи роботи с курсантами та слухачами. Водночас при цьому необхідно старанно зберігати кращі традиції та все найкраще у теорії військового навчання та виховання.

За своєю сутністю військова професія є складне структурне утворення, вона вимагає від офіцера розвиненого інтелекту, волі, знань та виконання різних функцій: керівника та організатора, військового спеціаліста, наставника та вихователя тощо. У зв'язку з цим виникає низка питань, важливих як у теоретичному, так і у практичному відношенні. Які якості необхідно формувати у майбутніх офіцерів? Які функції викладачів та командирів навчальних підрозділів у цьому процесі? Що повинен робити сам курсант для формування високих морально-психологічних та професійно-бойових якостей?

Викладачі та командири навчальних підрозділів повинні чітко визначити умови підвищення ефективності своєї діяльності спрямованої на формування у курсантів професійної компетентності, а також зобов'язані зосередитися на заходах, які забезпечать досягнення необхідних результатів. Використовуючи на практиці теорію військового навчання та виховання вони повинні чітко бачити та розуміти усе нове, що виникає у розвитку нашого суспільства, враховувати зміни, які стаються у психіці та житті їх вихованців.

ДИНАМІКА ПАТРІОТИЧНИХ НАСТРОЇВ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ЗАПАСУ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ АТО

Калагін Ю.А., д. соц.н, проф.

Харківський університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба

Сьогодні складний час для нашої країни. Проведення АТО потребує не тільки величезних матеріальних, але й духовних ресурсів. Духовна складова, патріотичні настрої є необхідною умовою ефективного ведення бойових дії на сході нашої країни. Динаміка патріотичних настроїв майбутніх офіцерів запасу під час проведення АТО досліджувалася у ході НДР, що проводиться на кафедрі психології та педагогіки ХУПС.

Показниками динаміки патріотичних настроїв майбутніх офіцерів запасу є, в тому числі зміна визначення суб'єктів захисту України, її незалежності, територіальної цілісності в залежності від року проходження військової підготовки.

Результати дослідження показали, що на першому курсі більше половини студентів – 61% вважають, що захист України, її незалежності, територіальної цілісності – це справа всього українського народу, в той час на другому курсі тільки 45% студентів дотримуються такої думки. Щодо визначення суб'єктом захисту України, її незалежності, територіальної цілісності силових відомств України, то на першому курсі такої думки дотримуються 37% студентів, на другому курсі навчання – 53%.

Таким чином результати дослідження показали, що більш половини студентів першого курсу вважають забезпечення безпеки України – це справа кожного українця, в той час підтримують таку думку менше половини студентів другого курсу навчання, вони вважають, що забезпечувати безпеку України повинні виключно силові відомства.

Тобто студенти першого курсу навчання, що почали військову підготовку під час проведення АТО демонструють відносно більш високий патріотичний настрій в порівнянні зі студентами другого курсу навчання. Враховуючи події останнього року в нашій країні, насамперед активні бойові дії під час проведення антитерористичної операції ми вважаємо, що саме вони сприяли піднесенню патріотичних настроїв української молоді (у нашому дослідженні це студенти першого курсу навчання) та мотивували їх на військову підготовку у ХУПС.

Результати дослідження показали, що для кожного другого студента притаманні почуття патріотизму, прийняття того, що захист України, її незалежності, територіальної цілісності – це справа всього українського народу. Цей факт викликає впевненість, в тому, що ми маємо достатній духовний ресурс для захисту суверенітету та територіальної цілісності країни.

ОСОБИСТА БЕЗПЕКА ЛЬОТНОГО СКЛАДУ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ СИТУАЦІЯХ

Петрачков О.В. , к. пед. н., доц.

Національний університет оборони України імені Івана Черняховського

Военно-політична обстановка, що склалася сьогодні навколо України, спонукають керівників оборонного відомства та Збройних Сил (ЗС) України до негайного перегляду та удосконалення системи бойового навчання військ (сил). Для вирішення цього завдання існує створення нової моделі збройних сил, в якій військо повинно бути більш навчене, технічно забезпечено та професійно підготовлено, здатне швидко діяти й адекватно реагувати на реальні загрози незалежності країни. Бойове застосування військових частин і підрозділів ЗС, національної гвардії, служби безпеки України у “гібридній” війні, ставить більш якісні завдання керівникам та організаторам фізичної підготовки особового складу силових структур з проведення програм підготовки курсів виживання

“Бойової системи виживання воїна” в екстремальних умовах з різними термінами навчання.

Практика показує, що далеко не всі члени екіпажу льотного складу, які опинились в надзвичайній ситуації, готові до негайних цілеспрямованих дій. У кожного п'ятого спостерігаються неадекватні реакції, у деяких проявляється сильне збудження, безладність, загальмованість, пригніченість, повна байдужість до навколишнього середовища, і тільки кожний четвертий зберігає самовпевненість, оцінює обстановку, що склалася, діє рішуче, розумно і раціонально. Але через певний час більшість людей заспокоюються, адаптуються до нових незвичних обставин і поступово підключаються до діяльності необхідної для збереження життя і здоров'я. Важливу роль відіграватимуть природні умови району лиха: температура і вологість повітря, сонячна радіація, рослинність, водозабезпеченість і т.п. Опинившись у безлюдній місцевості, перш ніж приймати рішення, спочатку необхідно заспокоїтися, зібратися з думками й оцінити ситуацію, що склалася. Згадайте все, що ви знаєте про виживання в подібних умовах, позитивний результат залежить від вас і від вашого вміння вижити. У будь-якому випадку не втрачайте надії та оптимізму, волі, мужності, активності і кмітливості, які сприяють успіху в найскладніших умовах виживання.

У разі потрапляння в екстремальні умови, екіпаж, що зазнав лиха, може опинитись один на один з суворою природою і, щоб вийти переможцем у боротьбі з нею, недостатньо тільки мужності, волі та безстрашності. Треба ще знати, як захиститися від пекучого сонця і сильного холоду, знайти і добути воду в пустелі, розпізнати їстівні рослини, коли закінчилися запаси їжі, як захиститися від нападу хижих тварин, надавати допомогу потерпілим та багато іншого. У зоні низьких температур діяльність людини починається з дій захисту від холоду, побудови житла, розведення вогню, добування води та приготування їжі. Холод знижує фізичну активність і працездатність, а також впливає на психіку людини, у зв'язку з чим цінують не тільки м'язи, але і мозок. Голод – це не найголовніший фактор виживання, адже людина протягом тривалого часу може обходитися без їжі, зберігати фізичну і психічну активність (у разі наявності води), але тривале голодування знижує стійкість організму до холоду. Голодування до 15 діб не викликає в організмі патологічних змін, запас їжі необхідно поповнювати за рахунок рибальства, полювання, збирання їстівних рослин.

У екстремальних ситуаціях на військовослужбовців починає діяти ряд факторів, а в їх числі і стресорів виживання, що зумовлюють рятування або загибель у випадку аварії. Суттєву небезпеку викликають теплові удари та переохолодження, укуси отруйних тварин і комах, гострі психічні розлади, інфекційні хвороби. Як показує досвід, вчасно надана перша медична допомога, в разі больового синдрому, створює позитивний результат виживання. Біль – нормальна фізіологічна реакція організму, яка виконує захисну функцію. Людина, що позбавлена больової чутливості, піддається серйозній небезпеці, так як не може своєчасно усунути загрозливий фактор. Але з іншого боку, біль, що спричиняє муки, дратує, відволікає людину, а тривалий біль впливає на її поведінку та повсякденну діяльність, і разом з цим, людина здатна впоратися навіть з дуже сильним болем, подолати його. Зосередженість на вирішенні важливого, відповідального завдання, дає здатність на час забути про біль.

Відомо, що головний ворог людини в екстремальних умовах – паніка і страх, тому необхідно ретельно оцінити обстановку, оскільки зайва поспішність може зашкодити. Відчувши небезпеку, організм стає подібним заведеної пружині, мозок починає думати швидше, гострішає слух, підвищується рівень адреналіну в крові. Якщо навчитися стримувати і контролювати страх, він стає каталізатором енергії і рішучості. Стан страху підсилює відчуття болю і страждання від спраги й голоду, спеки та холоду. Людина, що піддалася страху, цілком втрачає можливість контролювати свої дії, приймати правильні рішення. Незначна проблема перетворюється у складну, відповідно складна – в невіршальну. Немало людей, які опинилися на самоті з природою, гинули від голоду, не використавши аварійний запас їжі, замерзали до смерті, коли мали під руками сірники та паливо для багаття, вмирали від спраги за три кроки від джерела води. Ніщо не вбиває так швидко, як страх смерті. Піддавшись страху, людина остаточно втрачає можливість контролювати свої дії та приймати правильні рішення. Необхідно зосередитися на головній задачі – вижити, заспокоїтись, привести думки в порядок, мобілізувати свою волю на пригнічення страху, панічного стану. Згадати все, що ви знаєте про виживання в подібних умовах, чого навчали на курсах або коли проходили програму підготовки виживання у процесі навчання.

Також в Центрі управління пошуково-рятувальним забезпеченням польотів авіації Збройних Сил України розроблено програму підготовки льотного складу з виживання в управлінні спеціальної підготовки та виживання льотного складу. Підготовка льотного складу, фахівців пошуково-рятувальних і парашутно-десантних служб до виживання в управлінні спеціальної підготовки та виживання льотного складу спрямована на формування у льотних екіпажів психологічної та фізичної готовності до дій після вимушеної посадки чи приземлення (приводнення) із парашутом, вироблення навичок виживання в екстремальних умовах автономного існування, ефективного використання аварійно-рятувальних засобів з метою забезпечення сприятливого закінчення виживання і повернення льотного складу до строю. Підготовка військовослужбовців є елементом навчально-бойової підготовки і проводиться шляхом вироблення практичних навичок виживання на основі отриманих теоретичних знань і тренувань в умовах, максимально наближених до реальних.

Виходячи з вищевикладеного, можна зробити **висновок** про те, що на організм військовослужбовців, особливо тих, які вперше потрапили в екстремальні умови, обрушується каскад кумулятивних дій навчально-бойової діяльності та екстремальних природних модифікаторів, які впливають не тільки на самопочуття особового складу, але і на зниження показників фізичного розвитку, погіршення з боку основних показників функціонального стану організму і рівня фізичної працездатності військового контингенту. Таким чином, раціональний підхід до підбору засобів, форм і методів фізичної підготовки, що забезпечує нормальне функціонування всіх систем організму військовослужбовців в екстремальних умовах, з оптимальним використанням природних модифікаторів, спрямовано на адаптацію військовослужбовців, значимість якої на різних етапах військової служби в зазначених умовах неоднакова.

Розглянуті варіанти дій не являються догмою, в кожному конкретному варіанті екіпаж повинен оцінити обстановку та діяти згідно із ситуацією. Необхідно знати, що в екстремальних умовах боротьби за життя у людини виявляються такі фізичні та психологічні резерви, про які вона і не підозрює, потрібно тільки правильно використати їх. У бойових умовах, коли серед особового складу можливі втрати, а рятувальні операції не завжди вдається вчасно провести, екіпажу прийдеться діяти самостійно, уникати захоплення в полон і просуватися до своїх військ. У будь-якому випадку не втрачайте почуття оптимізму, воля, мужність, активність та винахідливість допомагають у складній обстановці бойового виживання. Пам'ятайте, що командування вживає всіх можливих заходів для вашого пошуку та порятунку, ваше завдання – допомагати цьому.

Перспективи подальших розвідок у цьому напрямку передбачають проведення досліджень у напрямі розробки сучасних методик підготовки особового складу до дій в особливих та екстремальних умовах, з використанням тактико-спеціальної підготовки курсу виживання та впровадження її в систему морально-психологічного забезпечення військ.

У зв'язку з цим одним із напрямів діяльності кафедри фізичного виховання, спеціальної фізичної підготовки і спорту навчально-наукового центру фізичної підготовки та спортивно-оздоровчих технологій Національного університету оборони України імені Івана Черняховського є розробка програми навчальної дисципліни для слухачів оперативно-тактичного рівня навчання, яка передбачає вивчення основ керівництва та організації у військовій частині вищезазначених напрямів тактико-спеціальної та психологічної підготовки.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ЯКОСТЕЙ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ З УРАХУВАННЯМ ДОСВІДУ АТО

Білоцерківська Ю.О.¹, к.психол.н., доц.; Кислинська Д.М.²; Приходько Д.П.², к.психол.н., доц.

¹Українська інженерно-педагогічна академія

²Харківський університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба

Наша держава переживає один з найскладніших періодів – триває збройне протистояння у зоні АТО, йде процес трансформації суспільства в духовно-моральній, соціально-політичній та економічній сферах життя. Також переживають перетворення і Збройні Сили України. Одним з найважливіх напрямків розвитку ЗСУ є формування особистості військовослужбовця, його професійних якостей, що впливає на рівень професіоналізму всієї армії. Сутність професіоналізму виражається у сформованості комплексу якостей військовослужбовця, які відповідають вимогам військової праці. Зміст визначається цілями, завданням і характером професійної діяльності, які залежать від морально-психологічного стану, індивідуальних якостей і дій військовослужбовців щодо виконання поставлених завдань. Зміст професіоналізму являє собою соціально-правову регламентацію військової служби; екстремальність умов виконання обов'язків; колективний характер і

безпосередню взаємодію військовослужбовців у процесі діяльності та спілкуванні. Професіоналізм передбачає в собі сукупність знань навичок й умінь. Якщо професійні якості розглядати як майстерність, то вона передбачає глибоке засвоєння великої суми знань. Якісна характеристика знань військовослужбовців визначається: глибиною (наскільки військовослужбовець міцно засвоює сутність, закономірність складних явищ); гнучкістю (відображає здатність творчо використовувати їх в мінливих умовах) та міцністю (збереження та стійкість знань у складних умовах). Все це дозволяє забезпечити їх дієвість, тобто втілення в практичних діях. Що стосується навичок і умінь, то вони розрізняються на: сенсорні – роботи органів почуттів (наприклад, визначення на слух нормальної роботи двигуна); інтелектуальні (розумові – виконання розумових операцій); рухові – результат оволодіння рухами. В результаті автоматизації свідомих дій, крім навичок утворюються і так звані звички, як усвідомлення потреб в тих чи інших діях. Оволодіння певними навичками призводить до підвищення рівня професіоналізму. Також навички й уміння поділяються за складністю: початкові вміння (первинне самостійне застосування набутих знань на практиці); прості навички (не складні прийоми); складні навички (засвоєні автоматизовані дії); складні вміння (творче застосування знань). Таким чином, ми бачимо складний і поетапний процес розвитку професійних якостей особистості військовослужбовця. Ми виділяємо чотири основні групи професійних якостей військовослужбовців необхідних для виконання функціонально-професійного призначення (військової служби): загальні якості військового професіонала; морально-бойові, необхідні для виконання навчально-бойових завдань; якості військової спеціалізації та службово-посадові. У першу групу професійних якостей входять: патріотизм, цілеспрямованість, професійний кругозір, завзятість, компетентність, самовладання, дисциплінованість, фізична сила, старанність, почуття товариства, організованість. Друга група: активність, витривалість, колективізм, стресостійкість, мужність, самоконтроль, витриманість, впевненість у собі, стійкість, енергійність, відвага, сміливість, винахідливість, рішучість. Третя група: зосередженість, працездатність, уважність, стійка пам'ять, посидючість, професійна творчість, терпіння, оперативна пам'ять, врівноваженість, професійний оптимізм, холоднокровність, відданість професії, спостережливість, точність. Та четверта група: працьовитість, прагнення до освоєння професії, почуття обов'язку, актуальність, ерудиція, комунікабельність. Але треба враховувати, що можливість формування професійних якостей у військовослужбовців визначаються психологічною структурою самої особистості (темперамент, характер, спрямованість та здібності), яка у свою чергу залежить від схильності до певного сприйняття умов військової діяльності та до певної поведінки в цих умовах.

АДАПТАЦІЯ ПСИХІКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ДО БОЙОВОЇ ОБСТАНОВКИ З УРАХУВАННЯМ АТО

Афанасенко В.С., к психол.н., проф.

Харківський університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба

Отримані в ході досліджень дані підтверджують, що під час переходу від очікування до бойових дій, під час зміни мирних умов бойовими виникають об'єктивні психологічні зміни. Вони

не змінюються миттєво без усіляких наслідків. Результати дослідження, отримані під час АТО, є наочним підтвердженням цього і дають можливість зробити висновок, що адаптація психіки воїна проходить досить легко, якщо завдання та умови військовослужбовцю добре відомі і засвоєні ним раніше.

Таким чином, процеси адаптації мають певну інерційність психіки. Причому чим більша різниця між вихідними та потрібними характеристиками психіки (між станом психологічної підготовленості та вимогами бою), тим триваліше і з більшими труднощами відбувається адаптація. Проведені дослідження дають можливість розподілити фактори та передумови процесу адаптації на дві групи. До першої групи відносять ті, що пов'язані з особливостями особистості самого військовослужбовця. Це – загальна і спеціальна підготовленість, характер, темперамент, пізнавальний та інші психологічні процеси, вихідний функціональний стан, вік і т.ін.

Чим вищий стан підготовленості даного військовослужбовця, підрозділу, частини, тим швидше проходять адаптаційні процеси та ефективніше бойова діяльність. Причому широкі суспільні мотиви, почуття обов'язку, відповідальності, колективізму можуть компенсувати недостатність досвіду, адже ці мотиви сприяють виявленню бойової активності. Другу групу складають ті фактори, що по відношенню до особистості існують об'єктивно: безпосередні умови бою, незвичайність, раптовість змін у бойових умовах, ступінь небезпечності, якості командирів і колективу, рівень психолого-педагогічної роботи у підрозділі.

З урахуванням вищезазгаданих адаптаційних закономірностей психіки, факторів і передумов адаптації запропонована система психолого-педагогічної роботи у підрозділі, частині щодо адаптації психіки військовослужбовця до бойових умов.

ПРАВОВЕ САМОВИХОВАННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ЇХ ПРАВОСВІДОМОСТІ ТА ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ

*Дуб Е.П., канд. істор. наук, доц.; Кожушко М.І.; Щербак В.Л.
Харківський університет Повітряних Сил ім. Івана Кожедуба*

Особливу цінність для підвищення рівня правової свідомості та правової культури воїнів має правове самовиховання – як цілеспрямована, повсякденна, систематична діяльність людини з оволодіння правовими знаннями, формування позитивних правових мотивів і настанов, навичок правомірної поведінки, що полягає в самостійних вольових зусиллях, спрямованих на вироблення звички до такої поведінки.

Правове самовиховання передбачає глибоке вивчення сучасного права, системи чинного законодавства. Людина прагне самостійно виробити в собі потребу діяти відповідно до норм права, гартувати свою волю, оцінювати свою поведінку на підставі нормативно закріплених вимог.

Цілеспрямована, повсякденна, систематична діяльність людини з оволодіння юридичними знаннями, формування в її свідомості позитивних правових навичок і настанов, виявлення форм поведінки, що відповідають чинним нормам права, може здійснюватися лише за наявності активного вольового акту, що означає самоорганізацію і стриманість, прояв активності й витримки, рішучі дії за екстремальних обставин, здатність керувати своїми діями чи утримуватися від дій тоді, коли це необхідно.

Волю в цьому контексті слід розглядати як психічний процес війна, що проявляється в усвідомлених його діях для досягнення поставленої мети з переборюванням труднощів і перешкод. Вольова людина вміє стримувати власні інтереси й потреби та діяти в напрямку, якого вимагають правові норми.

Правове самовиховання особового складу передбачає не тільки глибоке вивчення правових норм, формування поваги до чинного законодавства, вироблення звички його дотримуватися та формування впевненості у його справедливості, а й формування у своїй свідомості правових почуттів, в яких відображаються переживання особистістю тих вчинків і дій, що встановлені правовими нормами. До правових почуттів відносять почуття відповідальності, дисциплінованості, виконливості, обов'язковості, потрібності правового регулювання та ін.

Таким чином, правове самовиховання є ефективною формою виховної роботи з особовим складом з підвищення рівня його правової свідомості та правової культури.

ПРОБЛЕМА „ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРЯННЯ” ОФІЦЕРСЬКОГО СКЛАДУ

*Дуб Е.П., канд. істор. наук, доц.; Новіков В.І., к.т.н., доц.; Щербак В.Л.
Харківський університет Повітряних Сил ім. Івана Кожедуба*

Не буває ані життя, ані професійної діяльності без тих чи інших труднощів або проблем, які заважають людям просуватися до своєї мети, якісно вирішувати завдання, що стоять перед ними, спокійно відчувати себе на роботі (службі), мати завжди добрий настрій, позитивний стан і бути задоволеним усім і усіма.

Однією із таких проблем є проблема професійного вигорання офіцерського складу, суть якої проявляється у знищенні офіцером службової активності, у його байдужості до справ у підрозділі (частини), у відсутності прагнення до професійного вдосконалення, в уникненні від прийняття самостійних відповідальних рішень, у перекладанні багатьох своїх службових обов'язків на інших посадових осіб і т.ін.

Вкажемо на причини цього феномену.

По-перше, вигорання часто пов'язане з тим, що професія військовослужбовців відповідно до Конституції України, військових статутів та інших нормативних актів обмежує громадські права офіцера та стає на заваді для розвитку його особистості, тобто в якійсь момент він чітко починає усвідомлювати, що він загнаний в тісні службові межі. Офіцер починає переосмислювати ситуацію, його ціннісні орієнтири, як правило, змінюються, а саме – професійна діяльність відходить на другий план.

По-друге, на старті службової кар'єри молода людина прагне до певних висот. При цьому вона сподівається, що, досягнувши заповітних вершин, зможе позбутися своїх потаємних тягот і турбот (здобути незалежність, спокій, фінансове благополуччя, можливість вільно розпоряджатися своїм часом, робити те, що хочеться). Насправді ж виходить, що ставши високопосадовцем, вона виявилась лише заручником ситуації. Командир не може вільно розпоряджатися своїм часом, а змушений постійно підлаштовуватися під вимоги службової

діяльності. Далі, як захисна реакція на цей внутрішній розбрат в таких випадках, – ефект вигоряння.

По-третє, причина професійного вигоряння офіцерського складу командної ланки пов'язана з тим, що в результаті раптової зміни зовнішніх обставин життя і служби, що викликається слабко продуманою реорганізацією і скороченням кількості особового складу або, взагалі, ліквідацією всього структурного підрозділу, службова діяльність стає надто складною. У цій ситуації офіцер повинен все починати з нуля. Часто така перспектива його лякає, усвідомлення ж можливих складнощів вихолощує залишок сил і офіцер, якщо і продовжує службу, то робить це ніби по інерції, не виявляє не якої активності та ініціативи

По-четверте, причина професійного вигоряння офіцерського складу командної ланки пов'язана з тим, що офіцер розпочинає службову діяльність, здійснює керівництво підрозділом заради певної мети, а сам, між тим, порою ненавидить цей процес. Щоденний прихід на службу, розбір виконаних завдань, інформація про проблеми особового складу, що знову виникли, сприймається ним як незворотне зло, яке він повинен вносити заради отримання грошового забезпечення. Офіцер свідомо потерпає від подібних "тортурів".

І нарешті, п'ята причина, яка порою виявляється в тому, що офіцер за довгі роки служби, чесно і сумлінно ставився до служби, постійно працював над собою і нарешті досяг певного службового становища, в цілому не поганого. І зрозумів, що більшого він не досягне, це його межа, рубіж по здібностям і можливостям, по ситуації, що складається у війську (скорочення ЗСУ, обмеженість вищих посад і т.ін.). До того ж він втомився, працюючи на межі своїх сил.

Військовому керівнику в роботі з офіцерським складом слід знати і розуміти ці причини, вміло впливати на фактори, що викликають ефект професійного вигоряння військового управління і вміло вживати відповідних заходів щодо попередження цього феномену або хоча б його мінімізації.

ПРО РОЛЬ ВІЙСЬКОВО-СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ У БОЙОВІЙ ОБСТАНОВЦІ (НА ПРИКЛАДІ АНТИТЕРОРИСТИЧНОЇ ОПЕРАЦІЇ НА СХОДІ УКРАЇНИ)

Дуб Е.П. канд. істор. наук, доц.; Щербак В.Л.

Харківський університет Повітряних Сил ім. Івана Кожедуба

Вимоги часу і ситуації в Україні, пов'язаної з подіями на Сході країни, вимагають сьогодні приділення особливої уваги питанням військово-соціальної роботи у бойовій обстановці, коли фактор соціального забезпечення особового складу виходить на одне із перших місць у вирішенні проблеми боєздатності підрозділів і тих, хто зі зброєю в руках виконує бойові завдання.

Більш того, зазначимо, що якісне і своєчасне вирішення всіх соціальних питань військовослужбовців в умовах війни, як це де-факто сталося в Україні, значною мірою впливає на моральний дух особового складу, що знаходиться в зоні АТО, його патріотичні настрої і почуття, викликає вдячність за турботу про захисників єдиної України з боку Держави і всього українського суспільства, що

безумовно підвищує їх бойову активність, відповідальне ставлення до виконання своїх службово-бойових завдань та обов'язків.

На досвіді проведення антитерористичної операції ми бачимо, що чимало заходів з боку Держави було вжито і вживається, щоб було саме так: прийняття рішення про дорівняння учасників АТО до учасників бойових дій (а це – відповідний статус і пільги), підвищення їх матеріально-фінансового забезпечення, введення певних компенсацій за бойові умови служби, про пільги їх сім'ям тощо. Крім того, воїни відчувають велику не тільки моральну підтримку їх важкої ратної праці, але й конкретну матеріальну допомогу з боку всіх громадян країни, починаючи від фінансової та продовольчої і закінчуючи постачанням теплих речей і засобів особистої безпеки (робота волонтерських та інших громадських і релігійних організацій, благодійних фондів та органів місцевої влади та територіальних громад).

Цей досвід сьогодні ретельно вивчається, аналізується і успішно впроваджується в життя країни та її збройних сил в умовах воєнного часу.

КОНТРОЛЬ ІНДЕКСУ МАСИ ТІЛА У ЛЬОТНОГО СКЛАДУ

Кирпенко В.М., к.н.з фіз. вих. і спорту,

Попов Ф.І., к.п.н, доц., Одінаєв О.К., Ткачук О.А.

Харківський університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба

Мета фізичної підготовки – забезпечити фізичну готовність військовослужбовців до професійної діяльності. Фізична готовність є обов'язком для всіх категорій військовослужбовців.

Актуальним питанням залишається надлишкова маса тіла льотного складу усіх родів авіації. Так мають надлишкову масу тіла у винишувальній та бомбардувальній авіації – 15%, у армійській авіації – до 20%, у військово-транспортній – до 35%.

Існує багато засобів регулювання маси тіла серед яких найбільш ефективними є фізичні вправи (біг, плавання, лижні гонки, спортивні ігри), а також банні процедури та обмеження калорійності їжі.

Для контролю визначення індексу маси тіла (ІМТ) льотного складу за наступною формулою та таблицею 1.1 відповідно Положенню про військово-лікарську експертизу в Збройних силах України:

$$ІМТ = \frac{\text{маса тіла}}{\text{зріст} \times 2}$$

Таблиця 1.1

Відповідність індексу маси тіла ступеню аліментарного ожиріння

Зріст, см	Недостатнє харчування ІМТ 17-19,4 кг	Рекоменд вага тіла ІМТ 19,5-23 кг	Надмірне харчування ІМТ 23-27,4 кг	Ожиріння I ст. ІМТ 27,5-30,1 кг	Ожиріння II ст. ІМТ > 30 кг
164	50-52	52-62	62-74	74-80	80-94
166	51-54	54-63	63-76	76-82	83-96

168	52-55	55-65	65-78	78-85	85-99
170	54-56	56-66	67-79	80-87	87-101
172	55-57	58-68	68-81	81-88	89-103
174	56-59	59-69	70-83	83-91	91-106
176	57-60	60-71	71-85	85-93	93-108
178	59-62	62-73	73-87	87-95	95-111
180	60-63	73-74	75-89	89-97	97-113
182	61-64	65-76	76-91	91-99	99-116
184	63-66	66-78	78-93	93-101	101-118
186	64-68	68-79	79-95	95-103	104-121
188	65-69	69-81	81-97	97-106	106-124
190	67-70	70-82	83-99	99-108	108-126

СПРЯМОВАНІСТЬ СПЕЦІАЛЬНОЇ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ-ОПЕРАТОРІВ

*Вікнянський В.М. – к.пед.н., доц.; Корчагін М.В.; Яровий М.В.
Харківський університет Повітряних Сил ім. Івана Кожедуба*

Головна мета фізичної підготовки військових спеціалістів операторського профілю полягає у забезпеченні їх працездатності для виконання військово-професійних завдань. Рівень працездатності оператора оцінюється за прямими та побічними показниками. Прямі показники дозволяють оцінити професійну діяльність кількісно (продуктивність праці) і якісно (надійність, успішність, ефективність). У якості побічних показників використовуються психофізіологічні та функціональні тести, що характеризують різні компоненти працездатності військовослужбовців-операторів.

Головними компонентами працездатності умовно визначаються: руховий, функціональний, інформаційний (Р.М. Кадиров з співавт., 1988 р.). Умови та характер операторської діяльності обумовлюють значимість відповідних компонентів працездатності в залежності від етапу професійної підготовки.

Методологічне пояснення впливу засобів фізичної підготовки на працездатність операторів дає теорія функціональних систем П.К. Анохіна (1973 р.), відповідно до якої організм оператора залежно від конкретної мети діяльності (корисного результату системи) активно формує функціональну систему, що забезпечує досягнення мети.

В залежності від динаміки працездатності та вираженості її компонентів, спрямованість спеціальної фізичної підготовки військовослужбовців-операторів має свої особливості.

ВІЙСЬКОВО-ПРИКЛАДНА ФІЗИЧНА ПІДГОТОВКА ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

*Ольховий О.М., д.фіз.вих. доц., Симоненко С.М. к.т.н
Харківський університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба*

Заходами відновлення Збройних Сил України передбачено забезпечення боєздатності військ (сил) до своєчасного реагування на загрозу прикордонного збройного конфлікту, нарощення оперативних можливостей в особливий період для відсічі збройної агресії. При цьому пріоритетним напрямком є забезпечення постійної готовності військових частин до оперативного реагування на загрозу застосування воєнної сили проти України шляхом відновлення і удосконалення повноцінного функціонування бойової підготовки, де фізична підготовка (ФП) постає однією з основних складових. Вимоги бойової готовності видів Збройних Сил здійснюють активуючий вплив на стан всього процесу бойової підготовки та системи ФП, зумовлюють зміни елементів її структури відповідно до завдань бойової діяльності. Окрім того, бойова підготовка, як система вищого рівня, накладає свої обмеження на організацію ФП та підпорядковує її своїм закономірностям розвитку і функціонування. Якщо в Повітряних Силах і Військово-морських Силах, система ФП для основних груп військових спеціальностей, на даному етапі, кардинальних змін не потребує, то в Сухопутних військах постала нагальна необхідність її реорганізації. Зазначене зумовлює формування у Збройних Силах системи військово-прикладної ФП, основою формування якої є наявність, в якості системоутворюючого фактора, корисного кінцевого результату - підготовки військовослужбовця з максимально високим рівнем військово-прикладної готовності до виконання службово-бойових функцій за фаховим призначенням.

АНАЛІЗ РОБОТИ ПО ЗАБЕЗПЕЧЕННЮ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ УЧАСНИКАМ АТО

*Кравченко К.О., Широбоков Ю.М., к. психол. н., доц.
Харківський університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба*

Мета даної статті полягає у аналізі роботи з забезпечення психологічної допомоги військовослужбовцям, які прибули з зони АТО та які тільки туди збираються. Матеріали статті ґрунтуються на практичній психологічній роботі з учасниками АТО у одній з частин м. Чугуєва, Харківської області.

Головною задачею у роботі з військовослужбовцями, які прибули з зони АТО, було зняти емоційне напруження, розповісти про негативні психічні стани, які можуть з'явитися, (а у деяких воїнів вони вже чітко виражені), та як на них реагувати і за допомогою яких методів можна позбутися них. Бесіди проходили нормально, були негативні емоції, але вони не мали агресивного зовнішнього прояву; більшість людей були зацікавлені тим, що їм розповідають, задавали питання.

Загалом психічний стан людей більш менш наблизений до норми. Спостерігається прихована агресія, почуття образи, невпевненість у тому, що

держава буде піклуватися про поранених та сім'ї загиблих, почуття, що їх зрадили та навмисно посилають на смерть. Це все супроводжується не аби якою фізичною виснаженістю. Військовослужбовці у яких були явні порушення (заїкання, безсоння) не були присутні на бесідах. Також було зазначено, що під час деяких операцій були нервові зриви (людина відмовлялася ховатися від обстрілу, бажала, щоб усе це закінчилось для нього, бо він вже не може витримувати таких навантажень та такого жаху).

Головною задачею у роботі з військовими, які готуються до від'їзду у зону проведення АТО, було інформування про те психічне напруження, яке їх там чекає, про психічні стани та психофізіологічні реакції, які будуть з'являтися, а також методи боротьби зі страхом та панікою. Були розглянуті методи першої психологічної допомоги.

У військовослужбовців спостерігається дуже багато прихованих негативних емоцій (люди заздалегідь впевнені, що вони не повернуться назад), скаржаться на малу кількість бойових навчань, на те, що їх військова спеціалізація не відповідає тій зброї яку їм дають, у людей немає цілісного уявлення про те, що їм там необхідно робити. Загалом складається враження, що люди не готові до виконання бойових задач, ні фізично, ні психологічно.

Рекомендації по проведенню психокорекційної роботи та надання психологічної допомоги учасникам АТО.

1. Психологічна робота повинна виконуватися систематично. Неможливо за одну-дві зустрічі привести людину до нормального психічного стану, наприклад, після обстрілу або полону. Також це стосується військовослужбовців, які тільки готуються до відправки у зону АТО. Неможливо за декілька зустрічей примусити людину відкинути страх та паніку, та бути готовим до виконання бойових задач, тим паче, якщо людина прийшла добровольцем та ніколи раніше не мала досвіду участі у бойових діях.

2. Необхідно надати можливість для психодіагностичного обстеження військовослужбовців які збираються у зону АТО та які прибули з неї. Це надасть можливість для подальшого вдосконалення психологічної допомоги та психологічної корекції військовослужбовців з урахуванням практичних даних.

3. За певним підрозділом повинні бути закріплені одні й ті самі психологи, оскільки постійна зміна людей тільки дратує військовослужбовців, а також робота не має інтенсивного розвитку, оскільки нові психологи кожний раз повинні починати все знову (знайомство, вступні лекційні бесіди). А якщо цього не робити, то не буде довіри між військовими та психологами, і робота не матиме сенсу.

4. У групі психологів обов'язково повинна бути людина, яка перебувала у зоні АТО. Дуже багато виникає питань, щодо безпосереднього практичного досвіду психолога. Маючи виключно теоретичну підготовку та за відсутністю практичного досвіду майже неможливо викликати зацікавленість з боку слухачів.

5. Існує необхідність у розробці та проведенні психокорекційних тренінгів, метою яких буде зниження відчуття страху.

6. До лекційних бесід необхідно ввести питання щодо поведінки військовослужбовців, якщо вони потрапили до полону.

7. Участь волонтерів у психологічній роботі з військовослужбовцями не бажана. Були випадки, коли при непрофесійному наданні психологічної допомоги стан військовослужбовців навпаки погіршувався.

РОБОТА ФАХІВЦІВ ХУПС ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ КУРСАНТІВ ТА ІНШИХ КАТЕГОРІЙ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ДО ДІЯЛЬНОСТІ В ЗОНІ ПРОВЕДЕННЯ АТО

*Злотніков А.Л., к. психол. н., с.н.с., Кислий В.Д., к. психол. н., доц.
Харківський університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба*

Події що відбуваються останнім часом в Україні гостро поставили питання реформування Збройних Сил. Йдеться не тільки про повне переозброєння, підвищення професійного рівня військовослужбовців а й про удосконалення психологічної підготовки.

Діяльність військовослужбовців за бойових обставин характеризується впливом на них різних стрес-факторів, тривалість і психотравматичний характер яких сприяє виникненню таких змін у психіці військовослужбовця, які суттєво знижують ефективність, а порою паралізують його дії в особливих умовах АТО, а в наступному можуть негативно виявлятися і в інших сферах його діяльності.

Наслідком подібних явищ (психічних розладів), як правило, є втрата окремими воїнами здібності виконувати у бойовій обстановці свої функціональні обов'язки, неспроможність чинити активний опір противнику. Це призводить до виходу зі строю значної кількості особового складу, що отримало назву «психогенні втрати».

Щоб такого не відбувалося або ставалося якомога менше, посадові особи підрозділів і частин повинні активно використовувати всі види психологічної підготовки, вживати окремих спеціальних заходів для всебічного впливу на психічну сферу підлеглих з метою її загартування і підготовки до подолання різноманітних негативних, психотравмуючих ситуацій.

Йдеться про цілеспрямовану й ефективну психологічну підготовку особового складу, яка має формувати в нього готовність до бойових дій, зокрема, до першого бою, до труднощів, що з цим пов'язані та настанову на знищення противника, стійкість психіки воїна проти впливів психологічних факторів війни. Тому забезпечення психічної стійкості та бойової активності повинно бути спрямоване на:

1. Формування і збереження у військовослужбовців високого рівня постійної внутрішньої готовності до виконання за будь-яких умов самих складних бойових завдань, до зустрічі з негативними проявами і перешкодами бойової обстановки;
2. Забезпечення надійного функціонування психіки військовослужбовця в екстремальних умовах діяльності;
3. Формування особливих психологічних якостей військовослужбовців, які характеризують і забезпечують надійність їх психіки.

З цією метою в ХУПС у 2014-2015рр. розроблені та впроваджені в підрозділи університету методики по роботі з особовим складом:

1. Методика «Основи індивідуального психологічного впливу на формування психологічної стійкості курсантів-льотчиків»;

2. «Комплексна методика психодіагностики індивідуально психологічних властивостей військовослужбовців та оцінки рівня їх професійних здібностей за допомогою комп'ютерних програм ДІАГНОСТ, ХВИЛЯ, ХВИЛЯ-2»

3. «Словник практичного психолога для військового керівника та заступника з виховної роботи»

ЗАВДАННЯ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ, ПРИЗВАНИХ ЗА МОБІЛІЗАЦІЄЮ

Лисак Г.Г., Мелешенко О.В., Одінаєв О.К.

Харківський університет Повітряних Сил ім. Івана Кожедуба

Головна мета фізичної підготовки військовослужбовців, призваних до лав Збройних Сил України та Національної Гвардії у особливий період полягає у забезпеченні їх фізичної готовності до засвоєння Програми загальновійськової підготовки та подальшої військово-професійної діяльності.

Основними завданнями фізичної підготовки військовослужбовців, призваних за мобілізацією доцільно вважати:

забезпечення достатнього рівня фізичної готовності до бойової діяльності;
набуття згуртованості та злагодженості дій в складі підрозділів;
підвищення рівня фізичної витривалості військовослужбовців;
удосконалення спеціальних фізичних якостей та набуття військово-прикладних навичок, а також вивчення основ рукопашного бою.

З метою виконання поставлених завдань в Програмі загальновійськової підготовки військовослужбовців, призваних за мобілізацією сплановано проведення навчальних занять з фізичної підготовки та супутніх фізичних тренувань в ході навчально-бойової діяльності.

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАХОДІВ ІНФОРМАЦІЙНО- ПРОПАГАНДИСТСЬКОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ЗВ'ЯЗКІВ З ГРОМАДСЬКІСТЮ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ АТО

Монастирський В.В.

Харківський університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба

Інформаційно-пропагандистське забезпечення та зв'язки з громадськістю (ІПЗ та ЗГ) є функціональною складовою морально – психологічного забезпечення застосування військ (сил) Збройних Сил України. ІПЗ та ЗГ полягає у всебічному інформуванні особового складу, у формуванні у військовослужбовців почуття патріотизму, вихованні особистої відповідальності за захист Вітчизни, вірності Конституції України, Військовій присязі, Бойовому Прапору, бойовим традиціям, дисциплінованості, сміливості і мужності, готовності до самопожертви в ім'я Батьківщини, створення мотиваційних настроїв у особового складу щодо виконання бойового завдання.

Організація ІПЗ та ЗГ у бойових умовах передбачає виконання ряду заходів:

збирання та опрацювання інформації про суспільно – політичну обстановку, ставлення населення, політичних партій і рухів, громадських організацій, представників релігійних кіл до військ та їх дій; налагодження зв'язків між командуванням та місцевим населенням, органами державної влади та місцевого самоврядування; проведення інформаційно – пропагандистських заходів у взаємодії з органами державної влади та місцевого самоврядування в районі дій, громадськими і релігійними організаціями, ЗМІ; організацію роботи агітаційно - пропагандистських груп у районах з нестабільною суспільно – політичною обстановкою та ін.

Під час проведення АТО командирам та їх заступникам по роботі з особовим складом не завжди є можливість і час налагоджувати зв'язок з місцевим населенням, органами державної влади та місцевого самоврядування в інтересах виконання поставлених завдань.

Практика показує, що ефективність цих заходів залежить від роботи оперативних груп взаємодії Цивільно – Військового співробітництва. Оперативні групи в Збройних Силах України створені, як пілотний проект, на початку літа 2014 року. В більшій мірі оперативні групи взяли на себе функції агітаційно – пропагандистських груп.

Головною метою роботи оперативних груп є створення позитивного іміджу та суспільна підтримка Збройних Сил України у районах виконання бойових завдань та на звільнених територіях. Суспільна підтримка Збройних Сил України в зоні проведення АТО має особливе значення та у разі її відсутності, виявлення антивоєнних настроїв і спроб скласти провину за виникнення і результати збройного конфлікту на армію може різко знизити рівень морально – психологічного стану особового складу, військової дисципліни, спроможності військ виконати поставлені бойові завдання.

Завдання, які покладені на оперативні групи:

планування, організація та підтримка співпраці з цивільним населенням, місцевими органами влади, іншими військовими формуваннями, міжнародними урядовими та неурядовими організаціями, а також релігійними й іншими організаціями та агенціями в районах виконання завдань підрозділами ЗС України; проведення консультацій з місцевими органами влади в районі розташування та виконання завдань щодо відновлення законності і правопорядку, функціонування державних установ та організацій; інформування відповідних органів військового управління та командирів підрозділів щодо, внутрішньополітичної, економічної, соціальної та гуманітарної ситуації у визначеній зоні відповідальності та ін.

Досвід показує, що ціле направлена, творча робота оперативних груп взаємодії Цивільно – Військового співробітництва на виконання головної мети підвищує якість заходів морально – психологічного забезпечення під час застосування Збройних Сил України.

НОВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЗАХИСТУ ОСОБОВОГО СКЛАДУ В УМОВАХ ВІЙНИ

Подольак Я.В., к.т.н., проф.

Харківський університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба

Як змінюється людина на війні. В умовах війни у людини змінюється ставлення до себе та оточуючих, змінюється його самооцінка та переконання. Навіть відчуття зброї в руках створює ілюзію власної значимості, впевненості у собі, сили і влади.

Війна, де зброя є у кожного, а її застосування стає звичайним обов'язком, формує особливий тип людської особистості – особистість озброєної людини, яка приймає участь у бойових діях.

Основна риса людини, яка приймає участь у війні – це звичка до насильства. Вона яскраво виявляється в ході бойової діяльності та довгий час впливає на існування людини після закінчення бою, накладає негативний відбиток на усі сторони її життя.

Інструкція: 1. Як пережити війну і не втратити розум. У більшості молодих воїнів формуються такі якості, як марновірство (суеверіє) та фаталізм. Фаталізм сприймається як впевненість в тому, що людина буде вбита у першому бою або куля знайде її у другому чи в третьому бою. Такі відчуття формують солдатський фаталізм, який іноді стає захистом від стресу, приглушує страх.

2. Для зомбування бійців використовуються спеціальні психотехніки. В бою неможливо сховати свій страх. Часто виникає ситуація, яка призводить до різької зміни у психіці індивіда. Так, разом з взаємовиручкою і братством на війні відбуваються катування, жорстокість до полонених, сексуальне насильство до населення, розбій та мародерство на території супротивника. Для виправдання таких вчинків часто використовуються формулу «війна усе сплише» і відповідальність за них у свідомості індивіда перекладається з нього на оточуючу дійсність.

Сильний вплив на психіку людини здійснюють особливості фронтового буття : мороз, спека, голод, постійне перевтома тощо. Все це потребує від воїна великої сили волі і мужності.

3. Мотивація воїнів. Основними мотивами є: соціальні (патріотизм, ненависть до ворога, почуття військового обов'язку); колективно-групові мотиви (товариськість, взаємодопомога); індивідуально-особистісні мотиви (бажання отримати нагороду, заробити гроші, виявити свої можливості). Досвід показує, що частіше перемагають ті воїни, які бачать у супротивнику лютого і ненависного ворога.

4. Вплив бойової обстановки на військовослужбовців. *Бойова психічна травма. За оцінками психологів, майже 90% бійців відчують у бою страх у явній формі.* Тільки 20–30% солдат виявляють необхідну активність. Велике значення для підтримання психічного стану військовослужбовців є боротьба з забобонами, панікою та ворожою інформацією. Формування бойової звички, регулювання вольових якостей, тренування діяльності у складних умовах бою: вибухів, пострілів, димової атаки, рукопашного бою. Важливим тренуванням бійців є допомога пораненим та захист командира.

5. Довготривалі психічні наслідки. У ветеранів війни часто виявляються нав'язливі спогади, нічні кошмари, безпричинна агресивність до оточуючих, посттравматичні стресові розлади.

Для усунення психічних наслідків застосовують:

- достойна зустріч під час повернення до дому;
- публічне визнання соціальної значущості їх участі у війні;
- визнання їх нового, більш високого соціального статусу;
- розуміння цінностей бойового братства;
- залучення бійців до активної суспільно-патріотичної роботи.
- створення благо приємних умов у сім'ї, позитивне розв'язування конфліктів.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТА ВИДОВІ ОСОБЛИВОСТІ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

Токарєв В.М., к.ю.н., доц.

Харківський університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба

Формування професійної компетентності військовослужбовців Збройних Сил України є складною багаторівневою системою, яка охоплює всі напрями підготовки особового складу та здійснює підтримку його постійної готовності до виконання бойових завдань.

Розуміння суті і значення правових аспектів міжнародного гуманітарного права особливо важливо зараз, коли норми права застосовуються для захисту жертв збройних конфліктів і для регулювання правил і методів ведення бойових дій.

Збройний конфлікт в Україні поширює негативний вплив на всі сфери суспільного життя. Аналіз цілей збройних конфліктів дозволяє визначити їх видову характеристику. Розрізняють міжнародні збройні конфлікти і збройні конфлікти неміжнародного характеру.

Відповідно до положень Женевських конвенцій 1949 року міжнародними збройними конфліктами признаються такі конфлікти, коли один суб'єкт міжнародного права застосовує збройну силу проти іншого суб'єкта. Таким чином сторонами в міжнародному збройному конфлікті можуть бути: держави; нації і народності, що борються за свою незалежність; міжнародні організації, що здійснюють колективні збройні заходи для підтримання миру і міжнародного правопорядку.

Збройні конфлікти не міжнародного характеру – це усі збройні конфлікти, що не підпадають під дію статті 1 Додаткового протоколу I, що відбуваються на території будь якої держави «між її збройними силами та антиядровими збройними силами або іншими організованими озброєними групами, що знаходячись під відповідним командуванням, здійснюють такий контроль над частиною її території, що дозволяє їм здійснювати безперервні й узгоджені військові дії і застосувати положення Протоколу II Женевських конвенцій 1949 року».

Збройні конфлікти не міжнародного характеру мають такі ознаки:

а) застосування зброї й участь у конфлікті збройних сил, включаючи поліцейські підрозділи;

б) колективний характер виступів. Дії, що зумовлюють обстановку внутрішньої напруженості, внутрішні заворушення, не можуть вважатися конфліктами, що розглядаються;

в) певний ступінь організованості повстанців і наявність органів, відповідальних за їхні дії;

г) тривалість і безперервність конфлікту. Окремі виступи погано організованих груп не можуть розглядатися як збройні конфлікти не міжнародного характеру;

д) здійснення повстанцями контролю над частиною території держави.

Таким чином, збройний конфлікт між повстанцями і органами державної влади є, як правило, внутрішнім конфліктом.

В даний час в Україні накопичено певний досвід залучення Збройних сил для надання допомоги правоохоронним органам в боротьбі з тероризмом, злочинністю, при подоланні масових безпорядків, а також при роззброєнні і ліквідації незаконних збройних формувань.

У зв'язку з цим постає необхідність вивчення з військовослужбовцями не лише права збройних конфліктів, але і надання їм певних знань з права людини, розуміння ними динаміки процесів переростання внутрішньої напруги у збройні конфлікти не міжнародного характеру.

У статті визначені основні аспекти АТО в Україні, розглянуті проблемні питання часткової мобілізації, воєнного та надзвичайного стану.

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВІЙСЬКОВИХ ФАХІВЦІВ АВІАЦІЙНОГО ПРОФІЛЮ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ ВВІЗ

Марченко О. Г., к.п.н., доц.

Харківський університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба

Компетентність схарактеризована як результат освіти, що забезпечує теоретичну, практичну, особистісну готовність спеціаліста до ефективного виконання фахової діяльності, сформованість загальної та професійної культури. Формування професійної компетентності науковці пов'язують зі створенням відповідного освітнього середовища вищого навчального закладу, що дає змогу моделювати ту чи іншу реальну навчально-професійну ситуацію, забезпечує ефективний засіб контролю за діяльністю того, хто навчається та виховується в цьому середовищі. Освітнє середовище у вищих військових навчальних закладах авіаційного профілю інтегрує у своєму складі умови наземної (теоретичної, тренажерної) та льотної підготовки майбутніх військових авіаційних фахівців (льотчиків, штурманів, інженерів).

Військово-професійну компетентність майбутнього військового фахівця авіаційного профілю схарактеризуємо як сукупність соціально-особистісних, загальнонаукових, військово-технічних, військово-спеціальних, загальновійськових компетенцій, які можна об'єднати в такі блоки: мотиваційно-ціннісний, соціально-комунікативний, когнітивно-діяльнісний, особистісно-

розвивальний. Визначено роль освітнього середовища у формуванні відповідних складників військово-професійної компетентності майбутнього військового фахівця авіаційного профілю через військово-патріотичне виховання, формування корпоративної культури, комунікаційні процеси зі суб'єктами освітнього середовища, трансляцію та засвоєння змісту ОПП, практичну та науково-дослідну діяльність, створення умов для саморозвитку та самовдосконалення особистості, збереження здоров'я, забезпечення належної фізичної підготовки.

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПІДГОТОВКИ ОФІЦЕРІВ ЗАПАСУ В УКРАЇНІ

*Баришніков В.В., к.т.н., доц., Неймирок О.К.
Харківський університет Повітряних Сил ім. І. Кожедуба*

Досвід, отриманий в зоні проведення антитерористичної операції вказує, що загальновійськова підготовка особового складу військового резерву Збройних Сил України (ЗСУ), в тому числі і офіцерів призваних із запасу, знаходиться на дуже низькому рівні. Це стосується перш за все таких питань, як управління підрозділами та вогнем в бою, вміння діяти в наступальному і оборонному бою, володіння навичками стрільби зі стрілецької зброї та різних видів гранатометів, ведення розвідки, керівництво роботами щодо інженерного обладнання і маскування позицій, будівництва й обладнання найпростіших фортифікаційних споруд, користування засобами індивідуального та колективного захисту, організації охорони та оборони об'єктів.

Факти свідчать, що військовослужбовці не були навчені елементарних прийомів і способам виживання в складних умовах сучасних військових конфліктів.

Тому, підготовка студентів з загальновійськової дисципліни повинна відповідати сучасним вимогам ведення загальновійськового бою для всіх військово-облікових спеціальностей.

Головною метою підготовки офіцерів запасу повинна стати підготовка офіцерських кадрів в якості мобілізаційного резерву ЗСУ, тобто для ведення бойових дій у сучасному бою.

Аналізуючи системи підготовки офіцерів запасу в Україні й інших державах світу потрібно зробити висновок, що для України найбільш привабливою залишається система, фінансування якої буде здійснюватись за кошти фізичних осіб або фірм та інших структур.

Крім того, пропонується реорганізувати систему підготовки офіцерів запасу таким чином, щоб в містах, де є вищі військові навчальні заклади та їх філії, створити регіональні військові навчальні центри (інститути), а в кожному іншому місті, де є кафедри військової підготовки – філії цих центрів.

Прийняти дворівневу систему підготовки офіцерів запасу з числа студентів:

- перший рівень – загальновійськова підготовка за програмою сержанта запасу, протягом першого року навчання та тритижневого навчального збору;
- другий рівень – підготовка офіцера-фахівця, протягом другого року навчання та 30-ти добового навчального збору (стажування).

Забезпечити регіональні військові навчальні центри (інститути) сучасною навчально-матеріальною базою, озброєнням та зброєю.

ДЕЯКІ ПОГЛЯДИ НА ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ І ЯКОСТІ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ НА ФАКУЛЬТЕТІ ПІДГОТОВКИ ОФІЦЕРІВ ЗАПАСУ ЗА КОНТРАКТОМ ХУПС ІМ. ІВАНА КОЖЕДУБА.

*Баришніков В.В., к.т.н., доц., Неймирок О.К.
Харківський університет Повітряних Сил ім. І. Кожедуба*

Від ефективності і якості організації навчального процесу в навчальному закладі, залежить спроможність офіцера управляти підлеглим особовим складом, виконувати бойові завдання, які стоять перед ним особисто та перед підрозділом, яким йому доручено керувати.

Від якості навчання студентів та об'єму отриманих ними знань і практичних навичок залежить в першу чергу життя самих офіцерів і їх підлеглих.

Аналіз загальновійськової підготовки, з урахуванням досвіду бойових дій в зоні антитерористичної операції, вказує, що рівень її в деяких студентів дуже низький.

З метою підвищення ефективності і якості навчального процесу потрібні зміни у підготовці офіцерів запасу у вирішенні наступних питань:

- внести зміни в існуючі програми підготовки офіцерів запасу, з метою поглиблення практичних навичок, які потрібні у сучасному бою (скоротити кількість годин на тактику Повітряних Сил ЗСУ та збільшити навчальні години на загальновійськову підготовку, загальну тактику та тактично-спеціальну підготовку);
- обладнати загальновійськову полосу перешкод, вогневе містечко (тир), містечко з військово-інженерної підготовки, майданчики топографічний та з РХБЗ у військовому містечку №2;
- збільшити кількість та якість зразків сучасного озброєння та військової техніки та зброї ;
- створити на факультеті штатну сучасну навчальну лабораторію, де зосередити навчально-лабораторну базу та забезпечити її навчально-методичною літературою.
- залучати до викладання навчального матеріалу з військово-медичної підготовки медичних фахівців, бажано тих, які мають бойовий досвід.

ВПЛИВ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ ЕКСПЕРИМЕНТІВ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ НАВЧАННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

*Гозуватенко Г.О., к.і.н., с.н.с.
Академія сухопутних військ імені Петра Сагайдачного м. Львів*

Аналізуючи сьогоднішня треба дуже відповідально ставитися до підготовки кожного бійця щодо виконання бойових завдань. Тому саме в ній повинна акцентуватися увага командира в навчанні і вихованні кожного

підлеглого. Згідно з аналізом психолого-педагогічних експериментів доведено, що 87% інформації людина отримує за допомогою зорових відчуттів, а 9% – за допомогою слуху. З того, що людина бачить, запам'ятовується до 40%, з того, що чує, – 20%, а з того, що водночас бачить і чує, – 50-80%. З прочитаної інформації запам'ятовується 10%, до 20% – із почутої інформації, а коли ці процеси відбуваються одночасно – 30-50%. Якщо застосовуються аудіо-візуальні засоби, то в пам'яті учасників процесу навчання залишається 50% переказаної інформації, а час навчання скорочується на 20-40%. Слід зазначити, що біля 70% інформації засвоюється, коли ми її проговорюємо, а 90% – коли говоримо і робимо! На наступний день після проведення занять у військовослужбовців залишається в пам'яті біля 60% викладеного матеріалу, через три доби військовослужбовці пам'ятають біля 30-40% викладеного матеріалу. Проведені дослідження свідчать про необхідність повторення викладеного матеріалу в часи самостійної роботи, що в свою чергу підвищує засвоєння викладеного матеріалу до 70-80%.

Як висновок слід зазначити, що застосування командирами зазначених методів викладання навчального матеріалу з повторенням його під час самостійної підготовки сприяє успішному його засвоєнню та ефективності навчання.

ОСНОВНІ ЯКОСТІ ФАХІВЦІВ ЦИВІЛЬНО-ВІЙСЬКОВО СПІВРОБІТНИЦТВА

Фуртес О.О., к. іст.н., с.н.с.

Академія сухопутних військ ім. гетьмана Петра Сагайдачного

Важливим і вкрай потрібним напрямком діяльності щодо врегулювання кризи на сході України є реалізація пілотного проекту із впровадження системи цивільно-військового співробітництва у Збройних Силах України.

Основою успішного виконання завдань фахівцями цивільно-військового співробітництва є їх якості, основними серед яких є:

- компетентність, – потрібно бути компетентним у всіх аспектах посади;
- ініціатива та розсудливість, – потрібно бути ініціативним при вирішенні поставлених завдань;
- винахідливість, – потрібно бути винахідливим у пошуку рішень;
- гнучкість, – потрібно мати силу волі і здоровий глузд, щоб не бути приголомшеним під час різкої зміни обставин;
- впевненість, – потрібно володіти ситуацією і розуміти, що діяльність цивільно-військового співробітництва скерована на досягнення загального успіху;
- ефективний працівник у колективі, – потрібно бути ефективним командним працівником, надавати пропозиції і співпрацювати з іншими членами групи;
- ефективний менеджер, – потрібно ефективно розпоряджатись ресурсами і часом, пам'ятаючи не лише за свій час, але і за час, необхідний для інших членів групи.

Комплектування груп цивільно-військового співробітництва фахівцями, що володіють зазначеними вище якостями, підвищить ефективність виконання ними завдань та сприятиме подальшій реалізації проекту.

ШЛЯХИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ МАГІСТРІВ ВІЙСЬКОВОГО УПРАВЛІННЯ В МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ

*Лавриненко Н.Ю., к. фіз.-мат.н., доц.
Воєнно-дипломатична академія імені Євгенія Березняка*

Підвищений рівень загроз національній безпеці України, пов'язаний з російською військовою агресією та проведення антитерористичної операції (АТО) на сході, висувають до майбутніх магістрів військового управління в міжнародних відносинах (МВУМВ) нові, більш вагомі вимоги до рівня їх професійної компетентності (ПК). Важливу роль у формуванні ПК має відігравати модернізована система психологічного забезпечення (ПЗ) процесу їхньої фахової підготовки, оскільки професійний стрес пролонгованої дії може обумовити професійну деформацію і високу плинність кадрів у силових структурах, адиктивну і суїцидальну поведінку, протиправні делікти та інші типові реакції на травматичні події, які проявляються у формі PTSD-синдрому, який вітчизняні психологи назвали «синдром АТО». Тому, основний акцент нами зроблено на професійному психологічному відборі, психологічній допомозі та реабілітації майбутніх МВУМВ після їх участі в АТО та загальній психологічній підготовці до професійної діяльності в екстремальних умовах, з урахуванням досвіду АТО та провідних країн світу.

На теперішній час, розроблена та застосовується програма саморегуляції функціональних станів. Підрозділ, який займається ПЗ навчальної діяльності майбутніх МВУМВ доцільно доповнити відділеннями: психологічної допомоги та діагностики, психотренінгу та рольових психотехнічних засобів, з сучасним психофізіологічним і комп'ютерним обладнанням. Комплексне застосування пропонованих заходів і методів дозволить нівелювати вплив стресорів і підвищити рівень професійної компетентності майбутніх МВУМВ.

ВІЙСЬКОВА ОСВІТА: ПРОБЛЕМИ ІНТЕГРАЦІЇ З ЦИВІЛЬНОЮ ОСВІТОЮ

*Приходько Ю.І., к.п.н., доц.
Центр воєнно-стратегічних досліджень Національного університету
оборони України імені Івана Черняхівського*

Принципи, пошуки та підходи щодо інтеграції вищої військової освіти з цивільною освітою зводилися до наступного: ступінь інтеграції з цивільною освітою, отримання диплома за цивільною галуззю знань (соціальна захищеність випускників), єдність підготовки фахівців різних військових формувань за наближеними спеціальностями, використання потенціалу науково-педагогічних працівників і матеріально-технічної бази цивільних ВНЗ, скорочення фінансово-економічних витрат на утримання ВВНЗ, а також, внаслідок останнього, – зменшення вартості підготовки фахівців в системі військової освіти. Зазначені підходи втілювалися в практику підготовки військових фахівців тактичного рівня з п'ятирічним терміном навчання за такими напрямками: підготовка офіцерів кадру у ВВНЗ за

спеціальностями та освітньо-професійними програмами, зорієтованими на цивільні галузі знань; включення військових інститутів (факультетів, кафедр) з підготовки офіцерів кадров та запасу до структур цивільних університетів зі статусом військових навчальних підрозділів; застосування підготовки офіцерських кадрів за схемою: студент–курсант.

Інтеграційні процеси вищої військової і цивільної освіти реалізуються переважно на засадах стандартизації з достатньо суттєвим пріоритетом нормативної складової змісту навчання (65% – виконання вимог державних освітніх стандартів за цивільними галузями знань) над варіативною (35% – професійно-орієтована, військово-спеціальна підготовка). Домінування таких підходів негативно позначилося на якості підготовки військових фахівців, призвело до погіршення військово-професійної спрямованості освітнього процесу, скорочення кількості годин на тактичну, тактико-спеціальну, військово-технічну та практичну підготовку майбутніх випускників ВВНЗ, зниження рівня їх підготовленості до виконання функцій за визначеними кваліфікаціями, компетенціями, посадовими призначеннями. При цьому ні науково-педагогічний склад цивільних ВВНЗ, ні їх матеріально-технічна база не відіграли суттєвої ролі в забезпеченні якості як прикладної теоретичної, так і практичної підготовки військових фахівців тактичного рівня. Адже вони готують і опікуються підготовкою фахівців за іншими об'єктами та предметами професійної сфери діяльності – відповідними напрямками підготовки, галузями знань, спеціальностями та кваліфікаціями.

Проблему формування й визначення вимог до фахівців, змісту їх теоретичної, практичної, психологічної підготовки потрібно розглядати, на нашу думку, виходячи з наступного:

підготовка військових фахівців є загальнодержавною справою – важливою та відповідальною щодо обороноздатності держави, забезпечення її територіальної цілісності, національних інтересів;

вищі військові навчальні заклади повинні готувати фахівців, у першу чергу, в інтересах Збройних Сил України, інших силових структур;

формування змісту навчання повинно відповідати принципам достатності та відповідності сферам діяльності військових фахівців;

організація та технологія освітнього процесу має спрямовуватись на здобуття майбутніми офіцерами компетенцій (знань, умінь, навичок), достатніх для виконання службово-бойових функцій за посадовими призначенням як у мирний, так і у воєнний час.

В доповіді розглядаються та аналізуються проблеми оптимізації процесу інтеграції вищої військової освіти з цивільною освітою на основі сучасної нормативно-правової бази – Закону України "Про вищу освіту".

ПРОБЛЕМА ПСИХОЛОГІЧНОЇ СТІЙКОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ УМОВАХ

Плазова Т.І., к.і.н., доц.

Академія сухопутних військ імені Петра Сагайдачного

В силу сьогodнішніх подій в Україні, ми доволі часто звертаємось до проблеми психологічної стійкості військовослужбовців, яка багато в чому є

ключовою для розуміння психологічних механізмів ефективності й надійності в професійній діяльності. Є багато чинників, з якими пов'язана професійна діяльність військовослужбовців особливо в екстремальних ситуаціях. Найбільш поширеними з них це: хронічні психічні перевантаження, небезпека та часте виникнення непередбачуваних надзвичайних ситуацій, високий ступінь відповідальності, тривале емоційне напруження.

Проводячи аналіз діяльності військовослужбовців, можна зробити висновок про те, що психологічна стійкість – це здатність передбачати та зберігати функціональну спроможність відповідно до вимог підтримки ефективної діяльності в різних ситуаціях. Психологічну стійкість у військовій діяльності доцільно розглядати як конкретний комплексний прояв необхідних для військовослужбовця компонентів психіки, що мають певну напруженість у певний момент часу (причому врівноваженість із навколишнім середовищем в екстремальних умовах діяльності може бути значно порушена).

Таким чином, до забезпечення психологічної стійкості військовослужбовців належить: здатність військовослужбовців до самоуправління та саморегуляції; здатність до професійного самовдосконалення; рівень професійної компетентності; здатність аналізувати поставлені професійні завдання й вибирати найбільш оптимальний метод забезпечення психологічної стійкості; уміння військовослужбовців використовувати набутий досвід у своїй професійній діяльності.

РОЛЬ ВИХОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ У ВИРІШЕННІ КРИТИЧНИХ СИТУАЦІЙ

Ищенко С. О.

Національна академія Національної гвардії України

На тлі існування зовнішніх і внутрішніх небезпек держави, докорінних змін у політичній, соціальній, економічній сферах сучасного суспільства зростає вірогідність виникнення криз, конфліктів, виняткових ситуацій у професійній і повсякденній життєдіяльності війська. Головна відповідальність за своєчасне попередження та ефективне розв'язання будь-якої критичної ситуації лежить на офіцерів, який має продумати наперед свої вчинки на випадок складної і навіть критичної ситуації (пожар, аварія, катастрофа, поранення). Проте не менш важливого значення має організація діяльності підпорядкованого підрозділу щодо подолання критичної ситуації, в основі якої лежить не тільки належний військово-службовий вишкіл, але й виховання необхідних морально-особистісних якостей, що дозволяють виконати військовий обов'язок у будь-яких умовах.

Оскільки всі військовослужбовці є вихованцями, а командири та начальники – вихователями, проблема формування виховної компетентності майбутніх офіцерів потребує теоретичного і практичного вирішення. З огляду на порушену проблему нами встановлено інтегративний характер зазначеного педагогічного феномену, що поєднує такі складники: мотиваційно-ціннісний (гуманізм, повага до особистості, інтерес до процесу виховання), змістово-процесуальний (знання та дотримання статей Конституції та положень Статутів,

вміння соціальної взаємодії з військовим колективом), особистісно-розвивальний (висока культура мислення та мовлення, здатність до саморозвитку).

МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СЛУХАЧІВ ВВНЗ, ЯК СКЛАДОВА ЇХНЬОЇ ФАХОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Богуславець А.В.

Воєнно-дипломатична академія імені Євгенія Березняка

В умовах збройної агресії з боку Російської Федерації та подальшої інтеграції вищої військової освіти в європейський освітній простір для оптимізації процесу психологічного забезпечення навчальної діяльності слухачів вищого військового навчального закладу (далі – слухачі) актуальною є проблема психологічного діагностування та розвитку їхньої мотивації.

У майбутнього фахівця має бути добре розвинута мотивація навчальної діяльності, яка виступає вагомою складовою їхньої фахової компетентності. Аналіз проблеми формування професійно зрілої особистості показав необхідність розробки й апробації методики діагностування та розвитку мотивації навчальної діяльності слухачів, яка спрямована на забезпечення їхньої самоактуалізації, як майбутніх суб'єктів фахової діяльності в умовах ведення антитерористичної операції на сході України.

Результатом проведення психологічного діагностування є висновок щодо рівня актуальної мотивації навчальної діяльності слухачів, який сформовано шляхом узагальнення всіх критеріїв та їх показників. Для аналізу динаміки мотивації навчальної діяльності слухачів отримані результати психологічного діагностування, до і після експерименту (спеціального мотиваційного тренінгу), були оброблені за допомогою програми SPSS 13.0 for Windows.

Ефективність методики діагностування та розвитку мотивації навчальної діяльності слухачів було перевірено через кількісно-якісний аналіз динаміки показників критеріїв розвиненості мотивації, що дозволяє її використовувати в процесі психологічного забезпечення процесу післядипломної підготовки слухачів.

ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ

Кудрявцева Т.О.

Харківська медична академія післядипломної освіти

Модернізація сучасної освіти в Україні визначила необхідність розвитку та підвищення педагогічної компетентності викладачів.

Будь-яку професійну діяльність характеризують її професійна, етична та психологічна складові. Основою професіоналізму фахівця, безумовно, є професійна складова – знання, уміння, навички у відповідній сфері професійної діяльності.

Педагогічна компетентність викладача – це єдність його теоретичної та практичної готовності до здійснення педагогічної діяльності.

Основними показниками педагогічної компетентності викладача є:

особистісні якості, безперервне підвищення загальної та професійної культури; пошукова діяльність; володіння методами педагогічного дослідження; конструювання власного педагогічного досвіду; результативність навчально-виховного процесу; активна педагогічна діяльність, спрямована на перетворення особистості учня й вчителя.

Складовими педагогічної компетентності виступають: педагогічна майстерність, комунікативне мистецтво, володіння педагогічними технологіями, інноваційна діяльність.

Важливим чинником її формування є озброєння педагогічними знаннями та вміннями, що зумовить здатність застосовувати їх в умовах мінливого сьогодення, компетентність яких буде полягати в умінні залучатися до постійної самоосвіти впродовж усього життя.

ФІЗИЧНА ПІДГОТОВКА ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В УМОВАХ БОЙОВИХ ДІЙ

*Юрова Т.М., кандидат мистецтвознавства
Академія сухопутних військ*

В зв'язку з кризовою ситуацією, що склалася на сході України багатьом військовослужбовцям, а також мобілізованим громадянам країни довелося відправитись в зону АТО. Умови бойових дій передбачають великі навантаження на організм людини як психологічні, так і фізичні. В умовах АТО варто намагатись привнести в існуючий хаос почуттів і вражень елементи впорядкованості, для яких дуже добре підходить зарядка. Такий захід допомагає дисциплінувати військовослужбовців, надає відчуття стабільності існуючого положення, допомагає відволіктись від зайвих думок. Звісно, багато в чому позитивний ефект на зниження стресу завдяки фізичним вправам зумовлений ефектом «перемикання», коли військовослужбовець, що потрапив в стресову ситуацію має змогу перемкнути свою увагу з внутрішніх переживань безпосередньо на дію, дати вихід накопиченій енергії. На жаль цей ефект має обмежену, досить нетривалу дію. В разі, якщо бойова група довготривалий час знаходиться нерухомо, до прикладу, базується в підвалі будівлі і не має можливості проводити кросову підготовку, то закономірними наслідками можуть стати – погіршення стану здоров'я військовослужбовців, пригнічений настрій. Фізична активність впливає на психологічний стан людини і навіть може змінити її світосприйняття. Після виконання фізичних вправ виникає ефект релаксації як після антидепресантів, завдяки виробленню організмом гормонів ендорфіну і серотоніну, що триває до двох годин. Таким чином фізичні вправи допомагають зняти психологічні блоки в стресових ситуаціях, коли людина напружена і не може досягти душевної рівноваги.

МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ТРЕНІНГУ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО МИСЛЕННЯ В СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ МОЛОДШИХ СПЕЦІАЛІСТІВ ЖІНОК-ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Шемчук О.М.

*Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького*

Військово-професійні умови, які впливають на жінок військовослужбовців Державної прикордонної служби України, і одночасно з тим на формування досвіду професійно-творчого мислення можна класифікувати на об'єктивні (ситуативні) та на суб'єктивні (особистісні).

Суб'єктивні умови включають в себе константні риси характеру людини, які мають вплив на мислення та поведінку жінки-військовослужбовця у надзвичайних ситуаціях. До них належать особистісні якості жінок-військовослужбовців; стійка позитивна мотивація; вектор на креативність; рівень загальної та спеціальної підготовки; професійна спрямованість особистості; сформована “Я-концепція”.

Об'єктивні умови сприяють прояву ініціативи військовослужбовцями, формують у них впевненість у власних силах та можливостях, стимулюють самостійність та сприяють розвитку уяви. До них належать особистість та поведінка жінки-військовослужбовця; морально-психологічний клімат у військовому колективі; матеріально-технічна база; організація режиму у військовому підрозділі.

Професійний характер мислення жінок-військовослужбовців визначається специфікою їх діяльності, здатністю використовувати спеціальні знання та вміння, особливостями застосування загальних знань та вмінь, спрямованістю особистості на професійну діяльність. Таке мислення дозволяє жінці-прикордоннику вирішувати військово-професійні завдання у динамічних обставинах оточуючої реальності, які зазвичай є екстремальними. В результаті такої розумової діяльності виникають нестандартні військово-професійні рішення.

Процес професійного мислення жінки-військовослужбовця ДПСУ є сукупністю послідовних етапів: бачення та усвідомлення проблеми; пошук та вибір оптимального рішення; прогнозування впливу можливих варіантів рішення проблеми; застосування знайденого рішення, його перевірка та аналіз.

Таким чином процес мислення жінки-військовослужбовця ДПСУ за структурою співпадає із процесом творчого мислення: періоду підготовки (збір даних, визначення проблеми, формування стратегій дії); “інкубаційного періоду”, часу для обдумування зібраної інформації; інсайт; періоду верифікації (перевірки гіпотези).

Процес формування у жінок-військовослужбовців військово-професійного мислення набуває найбільшої актуальності у разі активації саме креативного мислення жінок військовослужбовців ДПСУ. Така взаємодія відбувається у разі взаємодії творчого підходу вище стоячих командирів із підлеглими в адекватних, спеціально організованих умовах із залученням необхідних механізмів, форм та методів організації тренінгових програм.

Нами досліджені наступні групи методів, які застосовуються у тренінгових програмах з метою формування творчої складової військово-професійного

мислення: *за способом організації* – ігрові, тренінгові, структурно-логічні; *за формою спрямованості* – методи розвитку опиту військово-творчої діяльності, емоційного впливу, формування готовності пам'яті.

Слід зазначити, що ефективні тренінгові програми мають бути спрямовані на розвиток різних компонентів мислення (конкретного, абстрактно-теоретичного); формування алгоритмічних та евристичних прийомів розумових дій та спеціальну організацію мнемічної діяльності. Вони мають також вирішувати поставлені завдання на етапах формування військово-професійного мислення.

На репродуктивному етапі – забезпечення критичного відношення жінок-військовослужбовців ДПСУ до їх початкового рівня знань, вмінь та навичок; освоєння базової системи знань, навичок та вмінь, засвоєння принципів творчого вирішення завдань. *На нормативному етапі* – розвиток самостійності та доказовості мислення, його багатоваріативності, оволодіння евристичними способами розумових дій (узагальнення, абстракція, конкретизація, лабільність), засвоєння знань про технологію творчого процесу, набуття навичок самостійної військово-пізнавальної діяльності. *На творчому етапі* – формування навичок самостійної постановки проблеми, її аналізу та рішення, самостійної військово-творчої діяльності, розвиток високої самостійності та неконформності мислення підчас виконання завдань з охорони Державного кордону України, формування парадигми творчого рішення професійних задач.

Таким чином процес формування професійного мислення в системі підготовки майбутніх молодших спеціалістів – жінок військовослужбовців ДПСУ є складним, багатоступінним та поліфункціональним, має задіяти різноманітні тренінгові методики, враховувати гендерні особливості мислення, військово-професійну спрямованість та стислий проміжок часу відведений на подібні заняття в умовах проведення АТО.

ОПТИМІЗАЦІЯ ВЗАЄМОДІЇ ВІЙСЬКОВИХ КЕРІВНИКІВ В УМОВАХ ПРОВЕДЕННЯ АНТИТЕРОРИСТИЧНОЇ ОПЕРАЦІЇ

Шемчук В. А., к. пед. н.

Національний університет оборони України імені Івана Черняховського

Проведення антитерористичної операції вимагає від військових керівників особливості взаємодії та оптимізації взаємовідносин. Дослідження взаємодії йде за такими напрямками: теоретико-методологічний аналіз соціальної взаємодії; вивчення процесу спілкування військовослужбовців; дослідження конфліктів між військовослужбовцями; соціально-психологічна розробка проблеми спільної діяльності військовослужбовців.

Військова діяльність є основною детермінантою виникнення проблемних міжособистісних ситуацій. В умовах проведення антитерористичної операції службово-бойова діяльність служить потужним чинником розвитку ситуації. Найбільш проблемною для офіцера-керівника сприймається передконфліктна ситуація, що пов'язано з її швидкоплинністю і необхідністю ухвалення рішення з приводу конфліктних дій. Чинник ієрархічних стосунків діяльничого типу є більш значущим порівняно з чинником міжособистісних стосунків в аспекті впливу на виникнення і розвиток проблемної міжособистісної ситуації. При їх виникненні

основну роль грають об'єктивні чинники, а у разі конфліктних ситуацій – суб'єктивні.

Ситуація розуміється як: а) обстановка, сукупність об'єктивних умов і обставин; б) перцептивний конструкт особистості; в) об'єктивно-суб'єктивна реальність. Нами ситуація розглядається як актуальний стан системи стосунків людини зі світом, як складна об'єктивно-суб'єктивна реальність, локалізована за часом та за простором і представлена у свідомості людини. Основними видами ситуацій є ситуації професійної діяльності, буттєві, міжособистісні і внутрішньоособистісні. Залежно від стану стосунків людини зі світом виділяють комфортні, буденні і проблемні ситуації. Проблема ситуація життєдіяльності – це ситуація розбалансованості системи “завдання – особисті можливості і (чи) мотиви – умови середовища”. Сутнісними ознаками проблемної ситуації є: наявність труднощі, перешкоди, проблеми; стан психічної напруженості; помітна зміна звичних параметрів діяльності, поведінка або спілкування, вихід за рамки звичайності. Проблема ситуації життєдіяльності офіцера можуть бути класифіковані на основі двох критеріїв: типу стосунків, в яких виникла ситуація, і рівня її проблемності (погрози) для офіцера (загроза потенційна, безпосередня або така, що вже реалізується). Виділяються такі типи проблемних ситуацій: професійній діяльності – проблемні, критичні (чи аварійні) та екстремальні (бойові); буттєві – ситуації невідомості, небезпеки і втрати; міжособистісні – проблемні, передконфліктні і конфліктні; ситуації внутрішньоособистісного плану – ускладнення, конфлікти і кризи.

Оптимальній взаємодії офіцерів в проблемній міжособистісній ситуації сприяє реалізація таких психологічних принципів: вибір офіцером переговорної стратегії поведінки; використання різноманітних засобів комунікації при мінімальному застосуванні критики і погроз; точне прогнозування розвитку проблемній міжособистісній ситуації, а якщо це неможливо, то краще орієнтуватися на негативний розвиток подій, ніж їх недооцінити; орієнтація опонентів на інтереси служби або ж пов'язання особистих інтересів з інтересами справи; контроль за своїм емоційним станом і врахування емоційного стану опонента; певний рівень відкритості і відвертості; шанобливе ставлення до опонента.

Основними психологічними механізмами оптимальної взаємодії під час проведення антитерористичної операції офіцерів в проблемній міжособистісній ситуації є узгодження цілей та інтересів, прагнення до взаємної довіри, рефлексія, забезпечення балансу рангів і взаємного контролю сторін, емпатія. Алгоритм діяльності військового психолога в антитерористичній операції при регулюванні проблемних міжособистісних ситуацій містить, як правило, роздільні зустрічі з опонентами, формування позитивного настрою учасників на спільну роботу (можливо, в продовж декількох зустрічей), а також етап спільної роботи, яка може бути організована з використанням системи інтеграційного ухвалення рішення. Спільна робота складається з таких етапів: аналіз і корекція ситуації з метою створення необхідних умов для сприятливого клімату, аналіз і корекція уявлень, аналіз і корекція стосунків, визначення проблеми, пошук рішення, ухвалення рішення: оцінка альтернативних рішень і досягнення згоди відносно одного з них.

ЗНАЧЕННЯ САМООРГАНІЗАЦІЇ В ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ МАЙБУТНІХ ВІЙСЬКОВИХ КЕРІВНИКІВ

Храпач Г.С.; Сиротенко С. Б.

Національний університет оборони України імені Івана Черняховського

Складність завдань, що стоять перед сучасними військовими професіоналами, потребує ініціативи від кожного індивідуума, тому вільний розвиток особистості кожного курсанта є одним із важливих факторів педагогічної діяльності у військових навчальних закладах. У зв'язку з цим одним із завдань фахової підготовки стає актуалізація свідомого оволодіння професійною діяльністю, активізація самоорганізації, саморегуляції і самоконтролю, розширення меж саморозвитку і само здійснення, включення кожного курсанта у процес професійного самовдосконалення.

Визначаючи самоуправління компонентом педагогічної самоорганізації, ми базуємось на тому, що це здатність людини керувати собою. Усвідомлення мети, завдань, продумування, відпрацювання та внутрішнє прийняття рішень з формування тієї чи іншої якості чи групи якостей, розробка принципів і правил особистісної поведінки застосовується майбутнім офіцером для досягнення найвищого рівня у службовій діяльності. Самоуправління – процес творчий, пов'язаний з утворенням нового, зустрічно з незвичайною ситуацією або протиріччям, необхідністю пошуку нових рішень і засобів для досягнення поставленої мети.

При вирішенні питання про формування у майбутніх офіцерів уміння самоорганізації важливо, щоб курсанти зрозуміли, усвідомили його необхідність. Саме при вирішенні проблеми підвищення ефективності навчального процесу майбутній офіцер постає перед необхідністю оцінки власних можливостей до самоорганізації своєї діяльності, саморозвитку, вдосконалення професійних вмінь. Вплив педагога повинен спиратися на логіку розвитку індивідуальності, що базується на відчутті причетності до військового колективу та суспільства в цілому. У такому процесі відкриваються нові можливості для сумісної, угодженої взаємодії. Формування навичок, і, ширше - культури самоорганізації, залежить від зовнішніх умов – організаторських впливів педагогів, і, більшою мірою, внутрішніх – самоорганізації майбутніх офіцерів. Ці явища взаємопов'язані та взаємообумовлені. Організаторська діяльність викладача і педагогічна самоорганізація курсантів спрямовані на досягнення єдиної мети – підготовку майбутніх офіцерів до військово-професійної діяльності.

Значний потенціал для розвитку у курсантів культури самоорганізації має самостійна робота. Доведено, що вона сприяє розвитку у курсантів пізнавальної самостійності як основи для здійснення самоосвіти. Самостійна робота відіграє виключну роль у плані забезпечення організаційної сторони самоосвіти, оскільки в процесі її виконання курсант, який виступає у даному випадку організатором своєї діяльності, набуває уміння планувати свою діяльність і контролювати її.

Формування у курсантів культури самоорганізації навчальної і пізнавальної діяльності потрібно починати з початку I курсу навчання. Існуючі дослідження стосовно студентів ВНЗ, результати яких, з оглядом на специфіку військових навчальних закладів, ми можемо використовувати, стверджують, що

приблизно 65%, тобто дві третини першокурсників не вміють самостійно працювати, у більшості слабо сформовані основні загально-навчальні уміння (робота з конспектами та книгами, планування бюджету часу, самоуправління тощо), не мають чіткої змістовної програми професійного самовиховання, не володіють інформацією про оптимальні шляхи роботи над собою. Тому дуже важливо розвивати у курсантів уміння навчатися з орієнтацією на самоосвіту і самоорганізацію. З цією метою доцільно включення до навчальної програми занять практичної спрямованості: вивчати способів конспектування лекцій, етапи роботи з конспектами, засвоювати прийоми, які полегшують навчання, розглядати наукові основи організації самостійної роботи. Доцільно запропонувати курсантам скласти «Правила самостійної організації особистості» з подальшим обговоренням отриманих результатів. Це допомагає систематизувати знання курсантів щодо організації власної діяльності та активізувати роботу з професійного самовиховання.

Таким чином, важливе завдання вищої військової школи полягає в тому, щоб ще на молодших курсах створити для курсантів такі умови, в яких вони б відчували відповідальність за власні дії та мали можливість проявити ініціативу в процесі самоосвіти та самовиховання. Саме в цьому випадку у них з'являється внутрішня потреба використати можливості самоорганізації з метою вирішення питань професійного самовиховання. Навички самоорганізації, набуті під час навчання у вищому військовому навчальному закладі, не лише стануть основою особового професійного самовдосконалення молодих офіцерів, але й допоможуть їм вирішувати питання організації самоосвіти під час подальшого проходження військової служби.

ІЄРАРХІЧНА СИСТЕМА "СПОСТЕРІГАЧА ЯКОСТІ" ДЛЯ КВАЛІМЕТРИЧНОГО КОНТРОЛЮ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Кондрашов С.І., д.т.н., проф.; Дроздова Т.В.

Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»

Оцінка, накопичення, розвиток інтелектуального капіталу і управління ним стали наповненим завданням для провідних вишів. Тому є доцільним і перспективним вирішення задачі кваліметричного контролю у вищих навчальних закладах.

Для досягнення поставлених цілей доцільно використовувати систему «спостерігач якості» (СЯ). Найбільш важливою метою при побудові такої системи є дослідження організації її функціонування, складових елементів та процесів взаємодії між ними.

Систему вищої освіти можна представити як трирівневу ієрархічну структуру (Міністерство освіти і науки України – вуз – факультет), а систему «спостерігача якості» – як дворівневу. Основним завданням СЯ на першому рівні є оперативне управління якістю процесу з урахуванням координації (на рівні окремого вузу), що здійснюється шляхом використання "образів". Якість "образу" є основним

чинником, що характеризує працездатність СЯ взагалі та кожного його рівня окремо.

На другому рівні СЯ забезпечує оцінювання ступеня досягнення глобальної мети управління заданому рівню з урахуванням зовнішніх факторів (на рівні міністерства).

Досліджувана система «спостерігача якості» дозволяє ефективно контролювати і підвищувати якість вузу. Вирішення подібних кваліметричних задач може бути основою для детальної розробки метрології в області якості великих систем.

ПСИХОЛОГІЧНИЙ ТРЕНІНГ З ЕКІПАЖАМИ ЛЬОТНОГО СКЛАДУ

Гаврюшенко В.В.¹, к. психол. наук; Храпач Г.С.²

¹Військовий інститут Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

²Національний університет оборони України імені Івана Черняховського

Дослідникам представляється, що в нинішній ситуації терміном "тренінг" охоплюється настільки широка область практичної психології, пересічна з груповою психотерапією, психокорекцією і навчанням, що було б неправомірним звужувати діапазон застосування цього терміну, відмовляючи цілому ряду психологічних методів в праві називатися тренінговими – ділові, рольові ігри.

Умови професійної діяльності авіаційних спеціалістів пов'язаних з льотною діяльністю вимагають від вчених пошуку більш ефективних психологічних заходів, підвищення, збереження й відновлення їх працездатності в напружених та екстремальних умовах льотної діяльності. Для чого варто використовувати елементи комплексного психологічного забезпечення: аутогенне тренування; психологічну допомогу; спеціальні фізичні вправи окремо або поєднано.

Застосування льотчиками (штурманами) аутотренінгу на початку підготовки до планових польотів сприяє адекватній та прискореній їх адаптації до умов діяльності, попередженню вираженої втоми і підвищенню ефективності професійної діяльності.

Аутогенне тренування (від лат. autos-сам, genos-походження) – психотерапевтичний метод, який передбачає навчання пацієнтів м'язовій релаксації, самонавіюванню, розвитку концентрації уваги і сили уявлень, вмінню контролювати недовільну, розумову активність з метою підвищення ефективності значимої для суб'єкта діяльності.

Аутотренінг – ефективний засіб зміцнення психіки, який дозволяє підготувати людину до знаходження у особливих умовах зв'язаних з військовою професійною діяльністю. За допомогою аутотренінгу швидко та успішно знижуються негативні емоції, які заважають працювати у напружених ситуаціях, покращують умови адаптування до факторів професійної діяльності.

Використання комплексного психологічного забезпечення професійної діяльності льотчиків підтримує оптимальний рівень функціонального стану та працездатності на всіх етапах польоту та в екстремальних умовах.

Психологічна готовність до льотної діяльності – це інтегральна властивість і складне психологічне утворення особистості військового пілота, що проявляється як психічний стан його готовності до льотної діяльності та забезпечує оптимальне функціонування психіки й надійність знань, навичок і вмій керування технічними системами бойового літака у різноманітних умовах польоту. Її структура включає мотиваційний, когнітивний, операційний, емоційно-вольовий компоненти та професійно-важливі якості його особистості.

Однією зі складових підготовки льотних екіпажів - є психологічний тренінг. Тренінг - це одночасно: цікавий процес пізнання себе та інших; спілкування; ефективна форма опанування знань; інструмент для формування умінь і навичок; форма розширення досвіду.

На даний час існують суттєві підстави для виділення у програмі тренінгу самопізнання та саморегуляції окремих боків зі специфічними цілями та завданнями, що у своєму поєднанні повинні бути спрямованими на пізнання та вдосконалення льотними екіпажами власних особистісних властивостей та якостей, важливих для професійної діяльності льотчика.

Тренінги є цілісною психолого-педагогічною системою, здатною надати допомогу людині в глибинному пізнанні іншої людини й самої себе. Багаторівневий зворотний зв'язок від учасників навчання дозволяє кожному побачити своє віддзеркалення в очах інших людей й одержати інформацію про те, як сприймається його поведінка в певній ситуації, зрозуміти обмеженість власних засобів спілкування, їх недосконалість, а також побачити позитивні сторони своєї особистості. Використання в тренінгах різних методичних прийомів озброює керівника новим психолого-педагогічним інструментарієм для роботи з льотними екіпажами. Це і засоби невербальної взаємодії (міміка, жести, вираз обличчя, візуальне сприйняття), і оволодіння психодраматичними прийомами, і психологічний аналіз ситуацій, і рольові ігри, і психологічний малюнок у всій різноманітності способів його вживання. Програвання різних, значущих для засвоєння ситуацій і їх аналіз в групах надає в розпорядження керівнику важливу інформацію про психологічну доцільність його поведінки при спілкуванні з оточуючими людьми.

Таким чином, використання сучасних психолого-педагогічних технологій, зокрема впровадження рольових, ділових ігор, тренінгів надає можливість зробити практичні заняття з льотним складом інтелектуально насиченими, значно цікавішими, повніше досягнути мети, в цілому підвищити якість готовності екіпажів до виконання професійних завдань у військах.